

Z ODKAZU TEILHARDA DE CHARDIN (pri príležitosti 120. výročia narodenia, 1881-1955)

PETER GAŽÍK, Katedra filozofie a religionistiky EBF UK, Bratislava

Rytmus: odpútanie sa - priľnutie. Do lodenice sveta majú kresťania vstupovať s radosťou a viac než druhí majú horlivo pracovať. Proti kresťanstvu opovrhovania svetom alebo úniku zo sveta Teilhard stavia kresťanstvo prekonávania alebo **evolúcie**. Nemôžeme prekonať realitu bez toho, aby sme sa od nej neodpúťali, ale prekonanie nie je vôbec opovrhovaním, skôr je sublimáciou. Aby sa kvet vyvinul v plod, musí sa odpúťat' od okvetia. Až potom dosiahne plnosť väčšieho a užitočnejšieho života.

Teilhard hovorí: "Ja bez váhania uznávam rytmus odpútania sa - priľnutia, umŕtvovania - oživenia." Odpúťat' sa od nižšej hodnoty, aby sme priľnuli k väčšej hodnote; umŕtvovať prejav nižšieho života, aby sme zväčšili prejav vyššieho života. Teilhard chce, aby sa zharmonizovali, navzájom dopĺňali a vymieňali si vlastné sily duch odpútania sa a duch nadobúdania, duch odovzdávania a duch hľadania, duch zeme a duch neba. To je opravdivá spiritualita, spiritualita zmŕtvychvstania.

Iným problémom, ktorý Teilhardovi veľmi ležal na srdci, bolo dať v asketike správnu hodnotu ľudskej práci. Úsilie svetské a kresťanské sa musí stotožniť a kde prestane prvé, má pokračovať druhé. Tak ako sa nekresťan usiluje o pokrok, tak sa oň usiluje aj kresťan, a to ešte s väčšou horlivosťou. Lebo ten, kto neverí, pracuje len pre seba a pre sebe podobných. Kto však verí, pracuje pre seba podobných a pre Ježiša. Veriaci vstupuje do lodenice sveta s volaním: "Boh to chce!" Jeho práca nadobúda horlivosť križovej výpravy. Pre Teilharda práca nie je určená na to, aby nás vzdialila od Boha, ale svojou povahou je určená na to, aby nás naučila spolupracovať s Bohom na tvorení dobra a zlepšení planéty. "Keď sa zhováram s nebeským Otcom alebo keď spolupracujem so Stvoriteľom, v jednom i druhom prípade som pri Bohu."

Posvätiť ľudské úsilie a zľudštiť kresťanský život. Teilhard hovorí: "Boh tým, že má viac života a je viac vtelený, nie je ďaleko od nás, mimo hmatateľnej sféry, ale On na mňa čaká v každom okamžiku, v každom úkone, pri práci môjho zamestnania. On je svojím spôsobom na špičke môjho pera, môjho kladiva, môjho štetca, mojej ihly, môjho srdca, mojej myšlienky. Rozvíjajúc myšlienku až do jej vrcholnej prirodzenej dokonalosti vo chvíli, keď sa ňou zaoberám, dosiahnem posledný cieľ, ku ktorému smeruje moja pevná vôľa. Obrovská priťažlivá božská sila sa pridružuje k našim krehkým túžbam, k našim mikroskopickým predmetom bez toho, aby ich porušila. Ona im dáva nový život, teda ona nič neruší, nič neudúša; teda ona vnáša do nášho duchovného života vyšší základ jednoty, ktorej zvláštnym účinkom je posvätiť ľudské úsilie alebo zľudštiť kresťanský život."

U Teilharda po **kozmickej humanizme** nastupuje **humanizmus kozmogenézy**. Kozmický humanizmus je humanizmus statický, čo sa zapodieva hľadaním harmonickej rovnováhy medzi duševnými silami človeka. Naopak, humanizmus kozmogenézy je

humanizmus dynamický, ktorý sa usiluje maximálne rozmnožiť ľudské sily, aby ich využil pri zdokonaľovaní sveta. A keď tieto sily porovnáva, pociťuje mimoriadnu zodpovednosť. Pri dynamickom humanizme sa ľudská osobnosť zdokonaľuje pohrúžením sa do životodarného prúdu, čo tečie k totálnemu Kristovi, kráčajúc pritom k **vyšinám a napred.**

Teilhard úplne súhlasí s názorom Tomáša Akvinského, že posväcovaním sa dokončuje a predlžuje stvorenie. Láska nie je iba zmierňovanie zla. Bez toho, aby prestala byť súcitnou, bude sa odteraz láska stravovať obetovaním života pre spoločný pokrok. Teilhard k tomu hovorí: "Kresťanská láska, všeobecne opisovaná ako obyčajný olej láskavosti, vyliaty na bolesti sveta, sa prejavuje ako najdokonalejší a najaktívnejší činiteľ hominizácie." Byť čistý svojho času znamenalo zdržovať sa, chrániť sa každej poškvrny. Zajtra sa bude čistota nazývať sublimáciou - zušľachtením schopností tela a všetkých vášní. Odpútanie voľakedy znamenalo nezaujímať sa o veci a mať ich čo najmenej. "Teraz byť odpútaný bude znamenať postupné prekonanie všetkej pravdy a všetkej krásy silou lásky, ktorú k nim máme. Odovzdanosť svojho času znamenala pasívne prijímať prítomný stav vo vesmíre. Odteraz odovzdanosť bude dovolená iba tomu, kto bude bojovať s anjelom." Teilhard bol pod silným dojmom Jákovovho zápasu s tajomnou bytosťou a biblickú udalosť chápal ako symbol nadľudského úsilia, ktoré má podstúpiť každá duša počas celého života.

Prebudenie ľudského zmyslu. Dynamický humanizmus kozmogenézy dáva podnet na humanitu novej psychológie. V nás a okolo nás sa akoby pred našimi očami rozvíja psychologický jav veľkého rozsahu, ktorý vznikol asi pred sto rokmi a ktorý musíme nazvať prebudenie ľudského zmyslu. Skutočne, všetci ľudia sa začínajú cítiť spojení v celku, vo veľkej úlohe, ktorej úspech ich až posvätné nadchýna. "Viac vedieť, viac môcť." Tieto slová akoby u všetkých dostávali aureolu svätej hodnoty. A to bez toho, že by pre mnohých prestali mať utilitárny zmysel.

Jedna z najzvláštnejších charakteristík našej epochy je uvedenie si vlastnej zodpovednosti za budúcnosť. Podľa Teilharda na našej planéte iba teraz začínajú skutočné dejiny, pretože iba teraz sa ľudstvo cíti ako solidárne v jednom veľkom podujatí: v dosahovaní **supersocializácie**, aby sa lepšie mohla rozvíjať ľudská osobnosť. Dokonalá spoločnosť utvorená láskou nenivelizuje, ale vytvára najvhodnejšie podmienky pre harmonický rozvoj každej osobnosti. Čím je spoločnosť rozsiahlejšia, zložitejšia, organizovanejšia a pestrejšia, tým ľahšie v nej jednotlivec nájde bod zapojenia. Čím sú početnejšie funkcie a dokonalejšie úlohy, tým má osoba väčšie možnosti rozvinúť sa na osobnosť. Predmetom novej definície práv človeka nemôže byť zabezpečenie čo možno najväčšej nezávislosti jednotlivcovi vo vnútri spoločnosti, ale presné stanovenie toho, za akých podmienok sa môže uskutočniť nevyhnutná ľudská totalizácia. A to nielen preto, aby nezničila, ale naopak, aby v každom z nás povzniesla okrem autonómie aj nekomunikovateľnú osobitosť našej vlastnej bytosti. A to je zo všetkého najťažšie.

Postupne, ako ľudstvo konverguje k Bodu Omega, alebo postupne, ako sa antropogenéza vyvíja na **Kristogenézu**, sa kolektívy, spoločenstvá stávajú osobnosťami a demokracie dostávajú zmysel spoločenstva, aby viac oslavovali dôstojnosť ľudskej

osoby. Ľudstvo týmto spôsobom vystupuje v ústrety Kristovi. Malo by si vziať za svoje slová, ktoré povedal Teilhard vo chvíli smrti: "Idem v ústrety Tomu, ktorý prichádza."

Z vesmíru robí chrám. Cítiť sa čiastkou božského celku, rozplynúť sa v nekonečne - to opájalo úbohého Giordana Bruna hrdinskou zúrivosťou. U tohto filozofa panteistu bolo toto opojenie v skutočnosti viac zúrivé než heroické, pretože vyvieralo z pseudomystiky, ktorá anuluje osobnosť. Naproti tomu Teilhard si uvedomuje svoje organické zväzky s kozmom i svoje organické zväzky s mystickým telom - cirkvou. Aktívne sa zúčastňuje pochodu, ktorý vedie k Bodu Omega, sedí pod hniezdom konvergencie a kontempluje o zmŕtvychvstalom Kristovi. A pritom cíti, že jeho duša je vnorená do božskej klímy, atmosféry, prostredia - ako on hovorí, do **un milieu divin**. Odtiaľ vychádza jasná opojnosť kresťanského mysticizmu františkánskeho typu, ktorý mu umožňuje vidieť kozmos pohrúžený do sveta zmŕtvychvstania a odhaľuje mu vzťahy organickej solidarity a príbuzenstva s každým stvorením.

Objaviť v Zjavení kozmického Krista a v kozme objaviť silu konvergencie, ktorá ho privádza do Kristovho náručia, to je pre Teilharda prameňom radosti a nadľudského lyrizmu.

O tom svedčia jeho slová: "Ježiši Kriste, Ty skutočne vo svojej láskavosti a ľudskosti nosíš všetku neúprosnú veľkosť sveta. Nevyjadriteľná syntéza má vlastnosť, že sa realizuje v Tebe, čo by naša skúsenosť a naša myseľ nikdy nedokázali, aby sa jej klaňali. Nevyjadriteľná syntéza má vlastnosť byť medzi čiastkou a celkom, medzi jednotkou a množstvom, medzi duchom a hmotou, medzi nekonečným a osobným. Nedefinovateľné prostredie má tú vlastnosť, že takýto celok označuje Tvojou podobou a Tvojím účinkovaním, takže sa moje srdce uchvátené kozmickou realitou, vášnivo oddáva Tebe."

Teilhard chce byť akoby evanjelistom vesmírneho Krista. Hľa, ako opäť vyjadruje svoju túžbu, ktorou sa priam rozplýva: "Chcel by som vydať zvedectvo o vzťahoch, ktoré robia zo sveta, v ktorom sa hýbeme, **zbožstvený poriadok vtelenia** a zároveň zbožstvenia schopný skrze našu spoluprácu. Vesmír vo svojom prirodzenom bohatstve a vo svojom účinnom realizme sa nezavršuje iba v Kristovi a na druhej strane zasa Krista nedosiahneme iba skrze vesmír posunutý až na hranice svojich možností. Plavím sa po tvorivom Božom prúde, Jeho ruka od počiatku neprestala otvárať ľudskú hlinu určenú vytvoriť telo Jeho Syna. Hľa, svätá evolúcia! Odteraz sa môžem napojiť na Toho, ktorý všetko objíma, pretože nás berie podľa našich vlastných hraníc a On nás završuje svojimi vlastnými rozmermi. On nás berie so svetom, ktorého obnovenie a slávne ďalšie jestvovanie je už pripravené."

Málo bolo v dejinách mystikov, ktorí by tak cítili Boha v stvorení ako Teilhard, tento kňaz a vedec v jednej osobe. Počúvajme, čo hovorí ďalej: "Boh ustavične v živote pracuje. Pomáha mu povstať, dáva mu impulz, ktorý ho vzpružuje, dáva mu chuť, ktorá ho priťahuje, dáva mu vzrast, ktorý ho pretvára. Ja Boha cítim, ja sa Ho dotýkam, ja Ho "žijem" v hlbokom biologickom prúde, čo cirkuluje v mojej duši a strháva ma so sebou. Čím viac vstupujem do seba, tým viac nachádzam Boha v hĺbinách svojho bytia. Čím viac rozmnožujem zväzky, ktoré ma viažu k veciam, tým silnejšie ma On zvierá. On,

ktorý predo mnou nesie dielo vtelenia svojho Syna, dielo tak rozsiahle ako súhm vekov."

Rytmus kozmickej liturgie. Svätá Katarína si vytvorila celú vo vnútri svojej duše. Tomáš Kempenský, autor *Nasledovania Krista*, hovorí, že celá, v ktorej sa často zdržujeme, sa stáva milšou. Pre vedca a rehoľníka Teilharda de Chardin sa celý kozmos stáva celou, ktorá nám dáva stále nové sladkosti, keď sa v nej často zdržujeme. Teilhard tu cíti rytmus kozmickej liturgie, je hlboko dojatý a pripája svoj hlas k spevu, ktorý sprevádza pochod stvorenstva v ústrety Kristovi: "Dejiny sveta reprezentujú akoby rozsiahlu kozmogenézu. V jej priebehu konvergujú v osobnom a súčasne univerzálnom Kristovi bez toho, žeby si poplietli všetky nite reálneho. Duchovné činnosti hmoty, ktorá je schopná vtelenia, eucharistie a zmŕtvychvstania, sa priam vnucujú. Človek zovšadiaľ dostáva správy o svojej kozmickej príbuznosti. Objavuje, že je vo svojom prostredí, že je spríbuznený so všetkým, že je dedičom všetkého."

Pred takou veľkou nádherou lyriky, ktorú Teilhard rozvíja ako básnik, oslavujúc "svätú matériu", sme trochu v rozpakoch. Ba stretávame sa s vážnou poznámkou, že hmota je nebezpečná a že ani vykúpenie ju nepremeniť na nápoj zbavený jedu. Skôr je však pravdou to, že hmota je síce nebezpečná, ale nie jedovatá. To, čo ju môže zmeniť na jed, je jej zneužívanie, a nie užívanie. Ona svojou prirodzenosťou, ako hovorieval svätý František o vode, je nábožná a čistá. Teilhard v sebe pozoruje ozvenu Stvoriteľovej radosti pri úsvite stvorenia. "A Boh videl, že všetko, čo učinil, bolo veľmi dobré." (Gn 1,31) Umŕtvovanie je na to, aby riadilo užívanie, aby sa nezvrhlo na zneužívanie. A Teilhard, tento bezúhonný ctiteľ Ukrižovaného, ktorý žil životom vedca, filozofa a teológa, bol po celý svoj život príkladom heroického umŕtvovania.

Spracované podľa Adolfa l'Arca: *Posolstvo Teilharda de Chardin - intuície a plodné idey.*

Doc. ThDr. Peter Gažík
Katedra filozofie a religionistiky EBF UK
Bartókova 8
811 02 Bratislava
SR